

A Corvinák cikksorozat aktualitása

A KÖNYVTÁR RÖVID TÖRTÉNETE

ELSŐ RÉSZ

Kelemen Eörs

A második világháború utáni évtizedekben az UNESCO szervezésében indult el a Világörökség-mozgalom, amely védi, fenntartja és népszerűsíti a világtörténelem szempontjából legfontosabb építészeti és tárgyi alkotásokat. 2003. január 15-én ehhez hasonló létesítményt alkottak meg értékmérőként az írott emlékek védelmére.

A **Világemlékezet**be a 2005. november 25-én tartott ülésen a magyar Corvinákat is besorolták. Mátyás király renaissance könyvtára a 15. században a világ második könyvtári gyűjteményének számított. A vatikáni palotában V. Pál pápa (1605–1621) freskórészlettel emlékezik meg Mátyás király könyvtáralapításáról. (Mátyás király emlékkönyv II. kötet, 73. old.) Ma (Rozsondai Mariann szerint) 216 példányt tartanak számon Európa és az Egyesült Államok könyvtáraiban, ebből Magyarországon 53 Corvinát. A többi a világ több mint negyven városa különböző gyűjteményének kincse.

Immár az egész világon elismert könyvgyűjtemény kulturális értékének az eddigieknél szélesebb megismerése és megismertetése nekünk nyomdászoknak különös kötelességünk. Mint ahogy Mátyás király kora egybeesett a könyvnyomtatás feltalálásával és elterjedésével, úgy a mi korunk az információk digitális terjesztésének korszaka, mely még nagyobb arányú információrobbanáshoz vezetett. Ahogy a Corvinák szerzői, másolói rengeteg ismeretanyagot használtak fel az ókori írásokból, talán még hasznunkra válhat a Bibliotheca Corviniana töredékeinek megismerése.

Cikksorozatomban rövid tartalmi ismeretek mellett elsősorban a képi megjelenésre fektetem a hangsúlyt, hiszen a Corvinák szakirodalma sok ezer oldalt tesz ki világszerte. A digitalizálást megelőző korábbi időszakok technikai lehetőségei, állományvédelmi szempontjai nem tették lehetővé bővebb képanyag, kiemelt részletek bemutatását. A tízévenként engedélyezett fotózás csak a leglátványosabb oldalak bemutatását tette lehetővé.

A cikksorozat másik aktualitása, hogy engedélyt kaptunk a Magyarországon őrzött Corvinák kiadására, melynek kiadási tervén dolgozunk.

A könyvtár rövid története

Mátyás király legendás műveltségének legnevezetesebb emlékévé a budai királyi könyvtár vált. A későbbi Bibliotheca Corviniana elnevezés a Hunyadi család római származására utal. A tudós Pietro Ranzano (15. század) Marcus Valerius hollóját azonosnak tartotta a Hunyadiak címerében látható hollóval.

Cod. Lat 347 Hieronimus corvinából. Pajzson elhelyezett holló.

A középkori magyar művészet fennmaradt értékei közül a százfélé szóródott Corvinák újra egyéges eszmei értékévé álltak össze annak ellenére, hogy csak töredéküket ismerjük. Megismerhető Mátyás király szellemi állásfoglalása, érdeklődésének iránya, művészeti hitvallása, megtudjuk, kik voltak a másolói, kik a festői, milyen volt a fejlődés menete.

Egy kérdésre nincs igazolható válasz, hogy hány darabból állt a gyűjtemény. Különböző korabeli megfigyelők leírásai alapján is a néhány száz és a sok ezer között számlálható.

Mai szakmai vélemények a 2000–2500 kötetet tartják reálisnak. Számos olyan kötetet is ide sorolunk, melyek már nem kerültek fizikailag a könyvtárba, de ismertetőjegyeik alapján Mátyás könyvtárának gyarapítására készítették.

Uralkodásának első évtizede a tapogatózó kezdetek ideje. Ettől kezdve tökéletes céltudatosság irányítja a könyvtár sorsát. Ügynökök és megbízottak járják végig Olaszországot a készen kapott könyvekért. Ezzel párhuzamosan Bécsben és főleg Firenzében másolóknak ad állandó megbízást. Következő – számunkra nagyon fontos – intézkedése a budai másoló-, könyvfestő-, könyvkötő műhely létrehozása. A széles körű, nagy léptékű beszerzés és helyi másoltatás azt látszik igazolni, hogy kezdetben kevésbé a művészi kivitel, inkább a tartalmi gyűjtés volt előtérben. A budai műhelybe olasz mestereket fogadott, de mellettük magyar és más nemzetiségű másolók is dolgoztak. Később az egyre pompázatosabb művészi kivitel is kiemelt szerepet kapott. 1841-ben a budai műhely már nagy létszámmal és teljes erővel működött. Kialakult egy „budai stílus”, mely az olasz és más nemzetiségek hatása mellett néhány év után egységes stílusjegyeket mutatott.

Témákat tekintve a teológia mellett történelmi, mitológiai, retorikai, grammatikai, pedagógiai, filozófiai, csillagászati, növénytani és geográfiai, orvosi és építészeti, valamint hadászati munkák egyaránt előfordultak. Korabeli hivatkozások és leírások alapján igazolt, hogy sok magyar nyelvű kézirat is volt a Corvinák között, sajnos ezekből nem maradt fenn egyetlen darab sem. Egy minden tekintetben átgondolt terv alapján nagyszabású gépezet indult be, kialakultak az egységes stílusjegyek, címerhasználatok, szimbólumok. Voltak régi könyvei is a könyvtárnak, melyek még a Hunyadi családtól maradtak fenn, valamint Vitéz János és Janus Pannonius gyűjteményéből. Mátyás levelezéseiből tudjuk, hogy sok nyomtatott könyv is érkezett Budára, mint például a *Thúröczy-krónika*.

Fennmaradásuk csekély száma annak tudható be, hogy kevésbé voltak díszítve, így későbbi megőrzésük esélye csökkent.

A rohamosan duzzadó gyűjtemény kezelése érdekében kitűnő humanistákat alkalmazott a király. Mindez arra vall, hogy Mátyás szeme előtt

egy nemzeti könyvtár lebegett. Befelé feltámasztotta a könyvkultúra iránti igényt, kifelé pedig európai tekintélyét nagymértékben növelte. Gyakran kölcsönzött másolásra, és ajándékozott más uralkodóknak kódexeket.

Az 1488-ban nyomtatott augsburgi kiadású *Thúröczy-krónika* 4. oldala. Középen Mátyás király címerei, körben Csehország, Morvaország, Ausztria, Galícia, Szilézia, Dalmácia, Beszterce címerei.

A könyvtárterem (termei), a kápolna és a köve-
tek fogadására szolgáló termek egybenyílhattak, így alkalmat adott a rangos vendégeknek könyvtárlátogatásra is. A ferde, bársonnyal borított tárolókon a könyvek arcukkal lefelé voltak elhelyezve, esetenként láncsal a polchoz rögzítve.

Mátyás halála után II. Ulászló befejezti a budai műhelyben megkezdett kódexeket töretlen stílusban, de már saját címerét festeti bele, a szimbólumokkal nem törődve. Sajnos a Firenzében rekedt, már elkészült munkák iránt, érthetetlen módon, csak nyolc évvel Mátyás halála után érdeklődik. A legtöbbet Lorenzo Medici vette át. A könyvtár darabjaira hullott, a ma ismert példányok fennmaradása elsősorban annak köszönhető, hogy II. Ulászló bőkezűen osztogatta, kölcsönözte őket, melyek sosem kerültek vissza, így legalább ezek a törököktől megmenekültek. Ettől kezdve a Corvinák időnként politikai eszközzé is váltak. Az irányok változásai során egyes darabok gazdát cseréltek, illetve több hullámban kezdeményezett akciók révén visszakerültek méltó helyükre, Magyarországra.